

**Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ &
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ:
ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ & ΓΕΝΙΚΟΥ
ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ**

*Η περίπτωση του κλάδου ύδρευσης, ηλεκτρισμού
και τηλεπικοινωνιών*

Σεμινάριο – Ημερίδα - Στρογγυλό Τραπέζι
9 , 10 & 11 Οκτωβρίου
Λευκωσία

Συνδιοργάνωση
ΣΗΔΗΚΕΚ & ΙΝΕΚ-ΠΕΟ



ΈΚΘΕΣΗ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

Το σεμινάριο υποστηρίχθηκε από την
ΑΡΧΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ



ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΛΙΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	3
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	4
2. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ	5
3. Η ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: ΠΑΝΑΚΕΙΑ Η ΔΙΑΣΤΡΕΒΛΩΣΗ;	8
4. ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ	10
5. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	11
6. ΤΑ ΣΦΑΛΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ.....	13
7. ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ-ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ	14
7.1 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΩΝ.....	15
7.2 ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ	16
8. Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: ΜΙΑ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	17
8.1 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ:	18
8.2 ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:	18
8.3 ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ:	20
8.4 ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ...	29
9. Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.....	30
10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	36

ΛΙΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

(αλφαβητική σειρά)

- Μιχάλης Βακαλούης** (Γαλλία, Ελλάδα), Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Παρίσι 8.
- Pierre Bauby** (Γαλλία), Μέλος της Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής του CIRIEC για τις Δημόσιες Υπηρεσίες και Επιχειρήσεις.
- Dominique Deceze** (Γαλλία), Δημοσιογράφος, ειδικός σε θέματα υγείας της εργασίας και δημόσιων επιχειρήσεων.
- Γιάννης Ευσταθόπουλος** (Κύπρος, Ελλάδα), Επιστημονικός Συνεργάτης του Ινστιτούτου Εργασίας Κύπρου.
- Ανδρέα Θεωδόρου** (Κύπρος), Υπομηματάρχης στο Γραφείο Υποστήριξης Επικοινωνιακής Διεύθυνσης για Ρυθμιστικά Θέματα της CYTA.
- Κώστας Ιωάννου** (Κύπρος), Πρόεδρος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας Κύπρου.
- Παύλος Καλοσυνάτος** (Κύπρος), Γενικός Διευθυντής του Ινστιτούτου Εργασίας Κύπρου.
- Κωνσταντίνος Κυριάκου** (Κύπρος), Οργανωτικός Γραμματέας της ΣΗΔΗΚΕΚ-ΠΕΟ Λευκωσίας.
- Γλαύκος Κωνσταντίνου** (Κύπρος), Μέλος της Γραμματείας του Διοικητικού Συμβουλίου της ΣΗΔΗΚΕΚ.
- Πέτρος Λινάρδος** (Ελλάδα), Επιστημονικός Σύμβουλος του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ.
- Emanuele Lobina** (H.B, Ιταλία), Ερευνητής στο PSIRU, Πανεπιστήμιο του Greenwich.
- Βαγγέλης Μουτάφης** (Ελλάδα), Οργανωτικός Γραμματέας της ΓΣΕΕ.
- Αντώνης Νεοφύτου** (Κύπρος), Γενικός Γραμματέας της ΣΗΔΗΚΕΚ-ΠΕΟ.
- Ιορδανής Παλληκαράς** (Κύπρος), Τμηματάρχης στο Γραφείο Προγραμματισμού και Διεθνών Μέσων της CYTA.
- Gal Reszo** (Ουγγαρία), Αντιπρόεδρος της Μόνιμης Επιτροπής για τις Δημόσιες Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Συνδικάτων στις Δημόσιες Υπηρεσίες (EPSU).
- Γιώργος Σαμμάς** (Κύπρος), Διευθυντής Λειτουργίας και Συντήρησης στην Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου.
- Ηλίας Σταμέλος** (Ελλάδα), Αντιπρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ.
- Steve Thomas** (H.B), Ερευνητής στο PSIRU, Πανεπιστήμιο του Greenwich.
- Σωτήρης Φελλάς** (Κύπρος), Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας της ΠΕΟ.
- Νίκος Φωτόπουλος** (Ελλάδα), Πρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ.

1. Εισαγωγή – Παρουσίαση εκδηλώσεων

Οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφελείας καλούνται να προσαρμοστούν στο νέο θεσμικό και ανταγωνιστικό περιβάλλον που διαμορφώνουν οι κοινοτικές οδηγίες για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Η ιστορική αυτή εξέλιξη θέτει τις βάσεις για την διαμόρφωση ενός *Σύγχρονου Δημοσίου Μάνατζμεντ* που να διασφαλίζει μια βιώσιμη ισορροπία μεταξύ δραστηριοτήτων *εμπορικού* και *κοινωνικού* χαρακτήρα.

Περισσότεροι από είκοσι ερευνητές, συνδικαλιστές, εκπρόσωποι φορέων άσκησης πολιτικής και στελέχη ημικρατικών οργανισμών της Κύπρου από έξι συνολικά κράτη (Κύπρος, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ουγγαρία) και τρεις κλάδους (ηλεκτρισμός, ύδρευση και τηλεπικοινωνίες) παρουσίασαν τις εμπειρίες και απόψεις τους στα πλαίσια του τριήμερου δραστηριοτήτων επιστημονικού και συνδικαλιστικού περιεχομένου «Ο εκσυγχρονισμός των οργανισμών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας: μεταξύ ανταγωνιστικότητας και γενικού συμφέροντος», σε συνδιοργάνωση της ΣΗΔΗΚΕΚ και του ΙΝΕΚ-ΠΕΟ.

Ειδικότερα, οι τοποθετήσεις των εισηγητών πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια:

- Του τριήμερου σεμιναρίου συνδικαλιστικής επιμόρφωσης στο οποίο συμμετείχαν 60 περίπου εργαζόμενοι του ημικρατικού τομέα της Κύπρου (ΑΗΚ, CΥΤΑ, Σ.Υ.Λ).
- Της ανοικτής ημερίδας την οποία χαιρέτισαν οι Υπουργοί Οικονομικών και Εσωτερικών, κύριοι **Χαρίλαος Σταυράκης** και **Νεοκλής Συλικιώτης**, ο Γενικός Γραμματέας της Π.Ε.Ο, κ. **Πάμπης Κυρίτσης** και ο Οργανωτικός Γραμματέας της ΓΣΕΕ, κ. **Βαγγέλης Μουτάφης**. Ο κ. **Κυρίτσης** τόνισε πως η διοργάνωση του εκδηλώσεων για τους ημικρατικούς οργανισμούς από την ΣΗΔΗΚΕΚ και το ΙΝΕΚ αποτελεί ιδανική ευκαιρία για την εξέταση των σχέσεων μεταξύ κράτους, κοινωνίας και οικονομίας στον 21^ο αιώνα, συμβάλλοντας στις ευρύτερες διεργασίες για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση του μοντέλου της μικτής οικονομίας στην Κύπρο. Ο κ. **Βαγγέλης Μουτάφης** επισήμανε πως η σημερινή διεθνής χρηματιστική κρίση

επιβεβαιώνει τη σημασία που αποκτά η προάσπιση των δημόσιων επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας απέναντι στις σύγχρονες νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Ο Οργανωτικός Γραμματέας της ΓΣΕΕ κατέκρινε παράλληλα το γεγονός ότι οι κυβερνήσεις προχωρούν σήμερα στην κοινωνικοποίηση των ζημιών των ιδιωτικών τραπεζών, συνεχίζοντας παράλληλα την ιδιωτικοποίηση των κερδών.

- Του στρογγυλού τραπέζιού που επικεντρώθηκε στο ζήτημα της ρύθμισης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και στο οποίο συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, ο Πρόεδρος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας Κύπρου, κ. **Κώστας Ιωάννου**, ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας της ΠΕΟ, κ. **Σωτήρης Φελλάς** και ο Πρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, κ. **Νίκος Φωτόπουλος**.

Το παρόν κείμενο¹ επιχειρεί να παρουσιάσει τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις εισηγήσεις και τοποθετήσεις των 20 περίπου ομιλητών αλλά και από τις ιδιαίτερα εποικοδομητικές συζητήσεις που αναπτύχθηκαν στην συνέχεια μεταξύ ερευνητών, συνδικαλιστικών στελεχών και εργαζομένων στην διάρκεια του τριημέρου. Αξίζει να αναφερθεί ότι στο κείμενο εντάχθηκαν επίσης ορισμένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της διεθνούς ημερίδας που είχε διεξαχθεί στην Λευκωσία, τον Μάρτιο του 2007, με τίτλο «Φιλελευθεροποιήσεις, Ημικρατικοί Οργανισμοί Κοινής Ωφέλειας και Δημόσιο Συμφέρον: η διεθνής εμπειρία και η περίπτωση της Κύπρου» σε συνδιοργάνωση ΣΗΔΗΚΕΚ και ΙΝΕΚ-ΠΕΟ.

2. Οι δημόσιες επιχειρήσεις και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας σήμερα

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε, το 2004, στην Λευκή Βίβλο για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας τη σημασία που αποκτά η προσβασιμότητα, προσιτότητα και ποιότητα των αυτών των υπηρεσιών για την πλήρη άσκηση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των πολιτών. Η συγκεκριμένη τοποθέτηση φαίνεται να εκφράζει περισσότερο μια «πολιτικά ορθή» στάση της

¹ Την ευθύνη για την συγγραφή της παρούσας έκθεσης συμπερασμάτων είχε ο Γιάννης Ευσταθόπουλος, επιστημονικός συνεργάτης του ΙΝΕΚ-ΠΕΟ.

Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρά μια έμπρακτη δέσμευση. Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται σε τρεις διαπιστώσεις:

- Πρώτον, οι υφιστάμενες πολιτικές μετατρέπουν τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας από ένα δικαίωμα των πολιτών σε ένα εμπορεύσιμο προϊόν, η πρόσβαση του οποίου επιτυγχάνεται με βάση τους νόμους της αγοράς.
- Δεύτερον, αν και η Ε.Ε τηρεί φαινομενικά ουδέτερη στάση απέναντι στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, οι κανόνες του ανταγωνισμού και οι ρυθμιστικές αρχές υποχρεώνουν τις δημόσιες επιχειρήσεις να συμπεριφερθούν σαν αμιγώς κερδοσκοπικοί οργανισμοί.
- Τρίτον, παρατηρούνται φαινόμενα διακριτικής μεταχείρισης εις βάρος των δημόσιων επιχειρήσεων στο όνομα του ανταγωνισμού (αρχή της *ασύμμετρης ρύθμισης*) με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις αυτές να μην μπορούν, ούτε να ανταγωνιστούν επί ίσοις όρους τις νεοεισερχόμενες στην αγορά ιδιωτικές επιχειρήσεις, ούτε, παράλληλα, να εκπληρώσουν την «παραδοσιακή» κοινωνική και αναπτυξιακή αποστολή τους.

Σύμφωνα με τον κ. **Pierre Bauby**, οι κοινοτικές πολιτικές και το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας χαρακτηρίζονται από σοβαρές ασάφειες:

- Σε νομικό επίπεδο, δεν αποσαφηνίζεται η ιεραρχία μεταξύ των κανόνων της κοινοτικής νομοθεσίας σε περίπτωση που παρατηρηθούν αντιφάσεις μεταξύ, από τη μία, των κανόνων της συνθήκης (ανταγωνισμός, ενιαία αγορά) και, από την άλλη, στόχων που εμπίπτουν στην έννοια του *δημοσίου συμφέροντος* (κοινωνική, οικονομική και εδαφική συνοχή)
- Η ασάφεια που χαρακτηρίζει τον ορισμό των *υπηρεσιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος*² προκαλεί αβεβαιότητες σχετικά με τους κανόνες της ευρωπαϊκής νομοθεσίας στους οποίους υπάγονται.
- Ασάφεια επικρατεί επίσης αναφορικά με τη χρηματοδότηση των μακροπρόθεσμων επενδύσεων και την αποζημίωση των *υποχρεώσεων κοινής ωφέλειας*.

² Ο όρος αυτός έχει επικρατήσει σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας.

- Δεν προσδιορίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό οι όροι εφαρμογής της αρχής της *επικουρικότητας* όσον αφορά την αρμοδιότητα, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των δημόσιων αρχών (σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο) να ορίσουν, να σχεδιάσουν και να χρηματοδοτήσουν τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας με βάση τις ανάγκες και ιδιαιτερότητές τους.
- Σε πολιτικό επίπεδο, η διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης για την θέση και τον ρόλο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα προσκρούει σε αντικρουόμενα συμφέροντα, παραδόσεις και προσεγγίσεις.

Οι παραπάνω αβεβαιότητες θέτουν σήμερα σοβαρές δυσκολίες στις δημόσιες επιχειρήσεις που υφίστανται πιέσεις, αφενός μεν εκ μέρους ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται με αμιγώς κερδοσκοπικά κριτήρια, αφετέρου δε από τις κλαδικές ρυθμιστικές αρχές που περιορίζουν την αναπτυξιακή δυναμική αλλά και την δυνητική συνεισφορά των δημοσίων επιχειρήσεων σε μια πλειάδα στόχων κοινωνικού περιεχομένου. Συνολικά, οι εξελίξεις αυτές προκαλούν μια σειρά από δισταγμούς και αβεβαιότητες για τον ρόλο που οι δημόσιες επιχειρήσεις καλούνται να διαδραματίσουν στην Ευρώπη του αύριο:

- *Αβεβαιότητες* αναφορικά με τον ρόλο των οργανισμών κοινής ωφέλειας στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η σύγχυση αυτή καταγράφεται τόσο στην κοινή γνώμη όσον και σε επίπεδο δημόσιων αρχών που αντιλαμβάνονται σταδιακά την κατάργηση ενός πολύτιμου εργαλείου για την άσκηση κοινωνικής, οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής.
- *Δισταγμοί* των δημόσιων επιχειρήσεων αναφορικά με την υλοποίηση μακροπρόθεσμων και ιδιαίτερα δαπανηρών επενδύσεων για την ενεργειακή επάρκεια, την αειφόρο ανάπτυξη και την ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών δικτύων «νέας γενιάς» εξαιτίας του εντεινόμενου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος που ευνοεί, επί το πλείστον, βραχυπρόθεσμες στρατηγικές.

3. Η εμπορευματοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων: πανάκεια ή διαστρέβλωση;

Απέναντι στις παραπάνω εξελίξεις, ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων αποκτά, σχεδόν νομοτελειακά, αποσπασματικό χαρακτήρα. Ο εκσυγχρονισμός ταυτίζεται με μια διαδικασία «αγοραιοποίησης», νοούμενη ως την ευθυγράμμιση των δημοσίων επιχειρήσεων με τις επιχειρηματικές και εργασιακές πρακτικές του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να λαμβάνονται ωστόσο υπόψη υπαρκτές εκσυγχρονιστικές ανάγκες σε κοινωνικό, αναπτυξιακό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Βάσει της διεθνούς εμπειρίας, η αγοραιοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων λαμβάνει τις εξής μορφές:

- Ολική ή μερική ιδιωτικοποίηση (π.χ ΔΕΗ, EDF, ΜΜΜ, ΕΥΔΑΠ).
- Κατάργηση των τιμολογιακών πολιτικών που δεν συνάδουν με την αρχή της *κοστοστρέφειας*, εξέλιξη που αναιρεί σε μεγάλο βαθμό την δυνατότητα αξιοποίησης των οργανισμών κοινής ωφέλειας για σκοπούς άσκησης κοινωνικής πολιτικής.
- Εξυπηρέτηση με βάση την αγοραστική δύναμη των πελατών και κατάτμηση της ζήτησης μεταξύ καλών/φερέγγυων πελατών (βιομηχανικοί χρήστες) και λιγότερο προσοδοφόρων καταναλωτών (οικιακοί χρήστες). Η απελευθέρωση της αγοράς υποχρεώνει τις επιχειρήσεις να αναπτύξουν δραστηριότητες εμπορικού περιεχομένου με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των βιομηχανικών πελατών και των οικονομικά εύρωστων νοικοκυριών.
- Διεθνοποίηση και διαφοροποίηση δραστηριοτήτων προς άλλες χώρες και άλλους κλάδους (multi-services providers).
- Εξωτερίκευση εργασιών σε υπεργολαβικές επιχειρήσεις και δημιουργία θυγατρικών με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων.
- Γενικευμένη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, επιδείνωση των όρων και συνθηκών εργασίας αλλά και αύξηση των ενδοεπιχειρησιακών μισθολογικών ανισοτήτων μεταξύ διευθυντικών στελεχών και υπόλοιπων μισθωτών. Πολύ συχνά, τα διευθυντικά στελέχη ανταμείβονται με stock-options (ώστε να διασφαλιστεί η

ευθυγράμμιση των συμφερόντων τους με αυτά των μετόχων). Συνολικά, η μείωση του εργατικού κόστους και των κοινωνικών παροχών ανάγεται σε βασική στρατηγική επιλογή για την αύξηση της βραχυπρόθεσμης κερδοφορίας.

- Επικράτηση της κερδοσκοπικής και χρηματιστηριακής λογικής. Το συγκεκριμένο γεγονός οδηγεί σε αναθεώρηση των επενδυτικών σχεδίων που δεν παρουσιάζουν ικανοποιητική απόδοση κεφαλαίου, με απώτερο στόχο την δημιουργία αξίας για τους μετόχους. Η εν λόγω εξέλιξη υπονομεύει, όπως επισήμανε ο επιστημονικός σύμβουλος του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ, κ. **Πέτρος Λινάρδος**, τις υπαρκτές προοπτικές για την ανύψωση των δεξιοτήτων των εργαζομένων (περίπτωση Ελληνικών Πετρελαίων). Από την πλευρά του, ο Γάλλος δημοσιογράφος και ειδικός σε θέματα υγείας της εργασίας, κ. **Dominique Deceze**, αναφέρθηκε με αναλυτικό τρόπο στις επιπτώσεις του νέου ανταγωνιστικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος στην λειτουργία της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού της Γαλλίας (EDF). Εκεί όπου το δημόσιο είχε επιβάλλει δρακόντειους κανόνες ασφαλείας, όπως για παράδειγμα στις πυρηνικές εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας και στα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρισμού, χάρη στη υλοποίηση ενός συνεκτικού εθνικού αναπτυξιακού σχεδίου και οράματος, η επικράτηση του ανταγωνιστικού φιλελεύθερου μοντέλου ευνοεί, αντιθέτως, τις βραχυπρόθεσμες στρατηγικές, θέτοντας την ανάπτυξη της επιχείρησης ως αυτοσκοπό, με αποτέλεσμα την εκδήλωση σοβαρών υλικών και ανθρώπινων ατυχημάτων. Την ανησυχία του κ. **Deceze** για την ασφάλεια και ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών σε συνθήκες ανταγωνισμού συμμερίστηκε ο κ. **Γλαύκος Κωνσταντίνου** (μέλος της Γραμματείας του Δ.Σ της ΣΗΔΗΚΕΚ), εξετάζοντας την περίπτωση των αερομεταφορών αλλά και των ραδιοτηλεοπτικών μέσων. Η περίπτωση της αεροπορικής εταιρίας Helios και του πρόσφατου ατυχήματος του αεροσκάφους της Spanair στο αεροδρόμιο της Μαδρίτης αποδεικνύουν, με τον πλέον οδυνηρό τρόπο, τους κινδύνους που εγκυμονεί ο παροξυσμός του ανταγωνισμού για την ασφάλεια των επιβατών. Όσον αφορά την απελευθέρωση των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, ο κ. **Κωνσταντίνου**

υπογράμμισε ότι η δραστηριοποίηση των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών στηρίζεται κατά κόρον στην προβολή προγραμμάτων αμφιβόλου ποιότητας και χρησιμότητας για το κοινωνικό σύνολο.

4. Τα κοινωνικά και αναπτυξιακά ελλείμματα των μεταρρυθμίσεων

Όπως ήταν φυσικό, η εμπορευματοποίηση των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας δεν άργησε να προκαλέσει σοβαρά αναπτυξιακά και κοινωνικά ελλείμματα. Βάσει των τοποθετήσεων των εισηγητών, διακρίνονται, μεταξύ άλλων, οι παρακάτω ανησυχητικές περιπτώσεις:

- Η διαμόρφωση υπερεθνικών ολιγοπωλίων ευρωπαϊκής και παγκόσμιας εμβέλειας στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες αλλά και στον κλάδο ύδρευσης³.
- Η ευνοϊκότερη μεταχείριση των μεγάλων - βιομηχανικών πελατών εις βάρος των νοικοκυριών.
- Η αναιμική επενδυτική προσπάθεια των ιδιωτικών επιχειρήσεων στον κλάδο ηλεκτρισμού και ύδρευσης καθώς και η αύξηση των τιμών του νερού έπειτα από την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων παρόχων. Η εμπειριστατωμένη μελέτη-περίπτωσης που παρουσιάστηκε από τον ερευνητή του PSIRU, κ. **Emanuele Lobina**, κατέδειξε τις αρνητικές επιπτώσεις για το κοινωνικό σύνολο (αύξηση τιμών και μείωση των επενδυτικών δαπανών) που προκάλεσε η ανάθεση σε υπεργολάβους του συστήματος διαχείρισης και διανομής νερού στην πόλη της Grenoble (αλλά και πιο πρόσφατα, του Παρισιού).
- Στον κλάδο τηλεπικοινωνιών, η εκδήλωση σοβαρής χρηματιστικής κρίσης το 2001 (με ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις στην απασχόληση και στην ευρωστία των επιχειρήσεων), η διαμόρφωση καρτέλ στις τιμές των υπηρεσιών (π.χ όπως αποδείχθηκε επίσημα στην κινητή τηλεφωνία στην Γαλλία) καθώς και η χαμηλή ποιότητα τόσο των υπηρεσιών όσο και της εξυπηρέτησης πελατών ορισμένων εναλλακτικών παρόχων στην Ελλάδα (γεγονός που προκάλεσε την επιβολή χρηματικών προστίμων από την Εθνική Επιτροπή

³ Ο καθηγητής **Steve Thomas** παρουσίασε στον κοινό κείμενο εργασίας με τίτλο «Corporate Concentration in the EU Energy Sector».

Τηλεπικοινωνιών). Από εργασιακή άποψη, οι πενιχρές αυτές επιδόσεις συνοδεύονται στην Ελλάδα από πτωχεύσεις και μαζικές απολύσεις (π.χ Lannet, Altec, κλπ).

5. Αναζητώντας τα αίτια των φιλελευθεροποιήσεων και ιδιωτικοποιήσεων

Εισηγητές και συμμετέχοντες στις συζητήσεις αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα εξέτασης των παραγόντων που οδήγησαν στην διαμόρφωση και εφαρμογή των μεταρρυθμιστικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών στο πεδίο των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας (απελευθέρωση αγορών, ιδιωτικοποιήσεις, εμπορευματοποίηση).

Ο κ. **Μουτάφης** αναφέρθηκε στην σημασία που αποκτά η απομυθοποίηση ορισμένων όρων που συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται σήμερα ως όχημα για την κοινωνική νομιμοποίηση των συντελούμενων αλλαγών. Σύμφωνα με τον κ. **Μουτάφη**, ο όρος «εκσυγχρονισμός» σημαίνει, στην πράξη, ιδιωτικοποιήσεις ενώ η «μεταρρύθμιση» και ο «ανταγωνισμός» αποκρύβουν. αντίστοιχα, ελαστικοποίηση των όρων εργασίας και κυριαρχία ιδιωτικών ολιγοπωλίων.

Συνολικά, οι συντελούμενες μεταρρυθμίσεις πηγάζουν από την σύγκλιση τεσσάρων παραγόντων:

- Ο «οικονομιστικός» χαρακτήρας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, γεγονός που οδήγησε στην απελευθέρωση των αγορών, χωρίς να προβλέπονται επαρκείς διευθετήσεις για την διατήρηση προσιτών και ποιοτικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.
- Η επεκτατική πολιτική μεγάλων πολυεθνικών ομίλων καθώς και η επιρροή που ασκούν οργανωμένα επιχειρηματικά λόμπι στις Βρυξέλλες.
- Η επικράτηση ατομικιστικών συμπεριφορών και προτύπων που υπονόμισαν σταδιακά την σημασία των συλλογικών αγαθών και την κοινωνική συνοχή.
- Τέλος, η εντεινόμενη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ηγεμονία των νέο-φιλελεύθερων απόψεων περί «φυσικής» αναποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα καθώς και η συχνά

αδιαφανής παρέμβαση ορισμένων κυβερνήσεων στην διαχείριση των δημοσίων οργανισμών με στόχο την εξυπηρέτηση ψηφοθηρικών και άλλων σκοπιμοτήτων.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η αμφισβήτηση των δημόσιων επιχειρήσεων δεν θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί χωρίς μια στοιχειώδη κοινωνική νομιμοποίηση των επιχειρούμενων μεταρρυθμίσεων. Οι νεοφιλελεύθερες δυνάμεις διασφάλισαν την συγκεκριμένη προϋπόθεση, εκμεταλλευόμενες ορισμένες αντικειμενικές αδυναμίες αυτών των οργανισμών.

Οι αδυναμίες αυτές, που αποτυπώθηκαν στην έννοια του «κρατισμού» αναφέρονται συνήθως στην έλλειψη ευελιξίας, στην υπερβολική γραφειοκρατία και στην εσωστρέφεια. Σε απάντηση στο συγκεκριμένο φαινόμενο, ο κ. **Σωτήρης Φελλάς**, Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας της ΠΕΟ και ο κ. **Αντώνης Νεοφύτου**, Γενικός Γραμματέας της ΣΗΔΗΚΕΚ-ΠΕΟ, υπογράμμισαν τη σημασία που αποκτά σήμερα η αύξηση της ευελιξίας και αυτονομίας των ημικρατικών οργανισμών της Κύπρου για την βελτίωση των ανταγωνιστικών τους επιδόσεων, την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου και την προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

Με βάση τα πορίσματα της διεθνούς εμπειρίας, εκτιμάται ότι οι δυσλειτουργίες του δημοσίου τομέα οδήγησαν σταδιακά στην απομάκρυνση των επιχειρήσεων από το κοινωνικό σύνολο, με επακόλουθο την ανεπιτυχή σύζευξη μεταξύ των προσδοκιών που εκφράζουν οι πολίτες και των υπηρεσιών που τους παρέχονται, προκαλώντας συχνά ένα αίσθημα αυθαιρεσίας, αδικίας και αναποτελεσματικότητας. Οι υποστηρικτές των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων εκμεταλλεύτηκαν κατά κόρον τις αδυναμίες αυτές, στηριζόμενοι στην χειραγώγηση ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ εργαζομένων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης και αυξημένης ανεργίας. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, η επίθεση στους εργαζόμενους της ΔΕΗ στηρίχθηκε, μεταξύ άλλων, σε μια επιχειρηματολογία περί «προνομιούχων εργαζομένων» (τα επικαλούμενα «ρετιρέ»).

Συνολικά, οι ιστορικές συνθήκες για την μετωπική επίθεση ενάντια στις δημόσιες επιχειρήσεις είχαν πλέον συγκεντρωθεί στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Οι πολιτικές απελευθέρωσης των αγορών εμφανιστήκαν από τους

υποστηρικτές τους ως μονόδρομο για αποτελεσματικότερες υπηρεσίες, διασφαλίζοντας την εξατομικευμένη εξυπηρέτηση «αμελημένων» -από τον κράτος- πελατών.

6. Τα σφάλματα του νεοφιλελευθερισμού

Αφομοιώνοντας την ικανότητα επιλογής μεταξύ εναλλακτικών λύσεων με την ελευθερία, ο νεοφιλελευθερισμός προχώρησε σε ένα θεμελιώδες σφάλμα για την φύση και τις ανάγκες των πολιτών. Οι χρήστες των υπηρεσιών αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους -όχι μόνο ως καταναλωτές- αλλά και ως μέλη μιας κοινότητας. Η ικανότητα αυτή εγγυάται την κατάκτηση μιας ύψιστης μορφής ελευθερίας, νοούμενη ως την συμμετοχή σε μια «κοινωνία των πολιτών». Οι συλλογικές αυτές προσδοκίες έχουν αποτελέσει αντικείμενο εμπειρικής διερεύνησης χάρη στην καινοτομική έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε υπό την επίβλεψη του επίκουρου καθηγητή στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, κ. **Μιχάλη Βακαλούλη**.

Η συγκεκριμένη έρευνα εξέτασε τις προσδοκίες των πολιτών όσον αφορά τον ρόλο της δημόσιας επιχείρησης ηλεκτρισμού (EDF). Τα αποτελέσματα της, που παρουσιάστηκαν στο στρογγυλό τραπέζι, επιβεβαιώνουν ότι οι χρήστες των υπηρεσιών -όχι μόνο δείχνουν απόλυτα συνειδητοποιημένοι για τον ρόλο που διαδραματίζει η επιχείρηση αναφορικά με μια πλειάδα στόχων κοινωνικού και αναπτυξιακού περιεχομένου- αλλά επιθυμούν την περαιτέρω βελτίωση των επιδόσεων της EDF σε πεδία όπως:

- Των δράσεων ενίσχυσης της συνοχής, είτε αυτή αναφέρεται στην αλληλεγγύη μεταξύ διαφόρων κοινωνικών τάξεων, ή προς συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες (π.χ μακροχρόνιοι άνεργοι, Αμεα, κλπ) ή ακόμα προς ορισμένες γεωγραφικές περιοχές (ορεινές περιοχές).
- Της συμβολής στην εθνική ενεργειακή πολιτική.
- Της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Της αλληλεγγύης με τις επόμενες γενεές.

7. Απέναντι στην νεοφιλελεύθερη αμφισβήτηση των οργανισμών κοινής ωφέλειας: συνεργασία εργαζομένων-πολιτών και διεθνοποίηση των συνδικαλιστικών διεκδικήσεων

Δύο εναλλακτικές επιλογές διακρίνονται απέναντι στις νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμιστικές πολιτικές:

- Η συνέχιση των νέο-φιλελεύθερων πολιτικών και η δημιουργία στατικών ιδιωτικών υπερεθνικών ολιγοπωλίων, όπως ήδη καταδεικνύουν, μεταξύ άλλων, οι έρευνες του PSIRU για το συγκεκριμένο ζήτημα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εξέλιξη αυτή αναιρεί την υποτιθέμενη «παντοδυναμία του καταναλωτή», μετατρέποντας τους πελάτες σε παθητικούς αποδέκτες της εντεινόμενης ολιγοπωλιακής ισχύος των ευρωπαϊκών πολυεθνικών (με ότι συνεπάγεται το συγκεκριμένο γεγονός σε όρους αύξησης τιμών, μείωσης των επενδύσεων και, εντέλει, εκδήλωσης φαινομένων στασιμοπληθωρισμού).
- Το δεύτερο σενάριο επικεντρώνεται στην προάσπιση του ρόλου αυτών των επιχειρήσεων και υπηρεσιών στο όνομα της οικονομικής δημοκρατίας χάρη:
 - Σε ένα «άνοιγμα» προς την κοινωνία, βάσει συμμετοχικών διεργασιών που να ωθούν στην συνεργασία των δημόσιων οργανισμών με τους πολίτες. Την συγκεκριμένη προοπτική εξέτασαν οι κ. **Emanuele Lobina** και **Μιχάλης Βακαλούλης**, στηριζόμενοι σε συγκεκριμένα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία (7.1).
 - Στην συγκρότηση, σε κοινοτικό επίπεδο, ενός νομοθετικού πλαισίου που να ενισχύει και διασφαλίζει την θέση των υπηρεσιών και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη, ένα θέμα το οποίο εξετάστηκε διεξοδικά από τον κ. **Pierre Bauby** (7.2).

7.1 Συνεργασία εργαζομένων και πολιτών

Ο κ. **Emanuele Lobina** μετέφερε πρόσφατες εμπειρίες από το εξωτερικό με αντικείμενο τη συνεργασία μεταξύ εργαζομένων και πολιτών για την διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα των υπηρεσιών ύδρευσης (περίπτωση της πόλης Grenoble). Έπειτα από 12 έτη ανάθεσης του δικτύου διανομής σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (π.χ η γαλλική πολυεθνική Suez), η δημοτική αρχή της πόλης προχώρησε στην πλήρη ανάκτηση του ελέγχου των υπηρεσιών ύδρευσης. Τρεις βασικοί λόγοι οδήγησαν στην συγκεκριμένη απόφαση. Πρώτον, αποκαλύφθηκε ότι η επιλογή της πολυεθνικής επιχείρησης Suez ήταν άμεσα συνδεδεμένη με μια υπόθεση διαφθορά στην οποία εμπλέκονταν τόσο ο Δήμαρχος της πόλης όσο και διευθυντικά στελέχη της επιχείρησης. Δεύτερον, η τιμολογιακή πολιτική της υπεργολαβικής επιχείρησης προκάλεσε ένα αδικαιολόγητο πρόσθετο κόστος εις βάρος των καταναλωτών (οι τιμές αυξήθηκαν κατά 63%). Τρίτον, οι υπεργολαβικές επιχειρήσεις δεν υλοποίησαν τις απαιτούμενες επενδύσεις για την διατήρηση και επέκταση του δικτύου ύδρευσης. Η ανάκτηση του ελέγχου του δικτύου από το δήμο (remunicipalisation), το 2001, σταθεροποίησε τις τιμές, συμβάλλοντας παράλληλα στην ραγδαία αύξηση των επενδυτικών δαπανών για την ανανέωση των υποδομών. Η νέα δομή της επιχείρησης παροχής ύδρευσης στηρίζεται στην διαφάνεια, στους εργαζόμενους και στην ευρεία συμμετοχή των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών στο διοικητικό συμβούλιο. Η μη κερδοσκοπική λειτουργία της επιχείρησης συμβάλει από την πλευρά της στην πλήρη επανεπένδυση των κερδών στην βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών ή/και στην συγκράτηση του κόστους του νερού για τους καταναλωτές.

Ο κ. **Μιχάλης Βακαλούλης** παρουσίασε από την πλευρά του την στρατηγική που αναπτύχθηκε από την Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων (CGT) με άξονα την προβληματική του Δικαιώματος στην Ενέργεια. Η πρωτοβουλία αυτή σηματοδοτεί την υπέρβαση των σημερινών συνδικαλιστικών διεκδικήσεων με απώτερο στόχο την προσαρμογή των συνδικαλιστικών οργανώσεων στους μετασχηματισμούς των σύγχρονων κοινωνικών αναγκών και εξελίξεων. Στην ίδια λογική, ο κ. **Πέτρος Λινάρδος** τόνισε ότι η συνδικαλιστική παρέμβαση δύναται να αποτελέσει ένα ισχυρό εργαλείο για την ανοικοδόμηση του *συλλογικού*. Οι νέες δημόσιες πολιτικές οφείλουν να

στηριχθούν σε μια ευρεία κοινωνική συναίνεση και στην ενεργή συνεργασία πολιτών και εργαζομένων.

Συνολικά, οι καινοτόμες συνεργασίες που αναφέρθηκαν από τους εισηγητές εντάσσονται σε μια λογική υπέρβασης της «παραδοσιακής» συνδικαλιστικής δραστηριότητας όπως αυτή αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της κενυισανής-φορντικής εποχής. Η συγκεκριμένη δυναμική δύναται να συμβάλλει με διάφορους τρόπους στις σύγχρονες εργασιακές και κοινωνικές προκλήσεις:

- Πρώτον, συμβάλλοντας στην διαμόρφωση ενός κοινού μετώπου για την προάσπιση του δημοσίου χαρακτήρα των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας.
- Δεύτερον, ενθαρρύνοντας τον απεγκλωβισμό των δημόσιων επιχειρήσεων από φαινόμενα εσωστρέφειας και κρατισμού.
- Τρίτον, συνεισφέροντας στην υπέρβαση των αδιεξόδων της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας χάρη στην ενεργή ενασχόληση των πολιτών και των εργαζομένων με τα δημόσια αγαθά.
- Τέταρτον, συμβάλλοντας στην αναζήτηση διεθνών συνεργασιών («Διεθνές Δικαίωμα στην Ενέργεια») με στόχο την διεθνοποίηση των εργασιακών και κοινωνικών διεκδικήσεων σε απάντηση στην νεοφιλελεύθερη οικονομική και χρηματιστική παγκοσμιοποίηση.

7. 2 Για την διαμόρφωση ευρωπαϊκών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας

Ο **Pierre Bauby** αναφέρθηκε με διεξοδικό τρόπο στις εισηγήσεις του τις προοπτικές και προϋποθέσεις για την διαμόρφωση ενός κοινοτικού πλαισίου που να διασφαλίζει τον ρόλο των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη. Ο κ. **Bauby** επισήμανε, παράλληλα, πως η Κυπριακή Δημοκρατία καλείται πλέον να συμμετάσχει ενεργά στις ευρύτερες διεργασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το πλαίσιο αυτό θα επέτρεπε μεταξύ άλλων:

- Στην επαναφορά της έννοιας του *δημοσίου συμφέροντος* στη δημόσια συζήτηση σε σχέση με τη σημασία που αποδίδεται στον ανταγωνισμό.
- Στη διασφάλιση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας για το σύνολο του πληθυσμού.

- Στην αποσαφήνιση των προϋποθέσεων ύπαρξης αυτών των υπηρεσιών (ορισμός, ρόλος των δημόσιων αρχών, ελεύθερη επιλογή των διαδικασιών διαχείρισης, διασφάλιση της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης, ρύθμιση, αξιολόγηση).
- Στη διαμόρφωση μιας «ευρωπαϊκής αντίληψης» για τις κοινωνικές και αναπτυξιακές προτεραιότητες που εμπίπτουν στην έννοια του *δημοσίου συμφέροντος* και σε ορισμένες περιπτώσεις, στη διαμόρφωση ευρωπαϊκών υπηρεσιών και επιχειρήσεων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Ο τομέας της ενέργειας αναφέρεται ολόενα και περισσότερο ως χαρακτηριστικό παράδειγμα κλάδου οικονομικής δραστηριότητας για τον οποίο η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εμπεριέχει σημαντικότερες προοπτικές σε όρους αλληλεγγύης και συμπληρωματικότητας σε σχέση με την διαμόρφωση της ενιαίας αγοράς (ανταγωνισμός).
- Στη αναθεώρηση, με βάση τα παραπάνω, των πολιτικών φιλελευθεροποίησης και των σχετικών κλαδικών οδηγιών.
- Στην εξέλιξη και προσαρμογή του δημοσίου συμφέροντος και της καθολικής υπηρεσίας στις ανάγκες των πολιτών.
- Στην υπαγωγή των διεθνών εμπορικών συναλλαγών και συμφωνιών (π.χ GATS) σε κανόνες που να επιτρέπουν την καθολική πρόσβαση στα δημόσια αγαθά.

8. Ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων: μια πολυδιάστατη πραγματικότητα

Αντί για την προσαρμογή σε ένα εξωγενές μοντέλο επιχείρησης, αυτό της ιδιωτικής- ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων αποτελεί μια κοινωνική δυναμική, σε αναζήτηση μιας ισορροπίας μεταξύ εμπορικών και δημόσιων αγαθών (ήτοι μεταξύ της ατομικής και κοινωνικοποιημένης διάστασης που διέπει την ανθρώπινη ύπαρξη). Αναφερόμενος στην εκσυγχρονιστική στρατηγική της CΥΤΑ, ο κ. **Αντώνης Νεοφύτου** υπογράμμισε την ικανότητα της επιχείρησης να ασκήσει μια εξισορροπητική δράση μεταξύ:

- Της κάλυψης των σύγχρονων αναγκών των καταναλωτών.
- Την υλοποίηση στόχων κοινωνικής πολιτικής και των απαραίτητων μακροπρόθεσμων επενδύσεων.

Συνολικά, ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων διακρίνεται ως εκ τούτου σε πέντε τουλάχιστον επίπεδα (ανταγωνισμός, εργασία, ρύθμιση, κοινωνία, πολιτισμική διάσταση).

8.1 Ανταγωνιστικές επιδόσεις:

Σε ανταγωνιστικό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στην ικανότητα της επιχείρησης να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες που προκύπτουν από την απελευθέρωση της αγοράς. Οι ημικρατικοί οργανισμοί της Κύπρου φαίνεται να έχουν προσαρμοστεί επιτυχώς στις οργανωτικές και εργασιακές απαιτήσεις που προκύπτουν από το νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Όπως σημειώνει ο κ. **Γιώργος Σαμμάς**, Διευθυντής Λειτουργίας και Συντήρησης στην Αρχή Ηλεκτρισμού, η απελευθέρωση της αγοράς αποτελεί μια σημαντική εκσυγχρονιστική πρόκληση για τον οργανισμό. Η διαμόρφωση μιας κουλτούρας μάρκετινγκ και η διαφοροποίηση προς άλλους κλάδους και δραστηριότητες (τηλεπικοινωνίες, αφαλάτωση, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας) απαιτούν νέες εργασιακές δεξιότητες με στόχο την κάλυψη ενδεχόμενης απώλειας εσόδων και θέσεων εργασίας από την είσοδο ανταγωνιστών στον τομέα της παραγωγής.

8.2 Εκσυγχρονισμός της εργασίας:

Σε εργασιακό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός έγκειται (πέραν των προαναφερόμενων εμπορικών δεξιοτήτων) στην προσαρμογή των γνώσεων των εργαζομένων στις νέες αυξημένες απαιτήσεις που συνιστούν η ενεργειακή κρίση, οι ανάγκες για εξοικονόμηση νερού, η προώθηση της κοινωνίας της πληροφορίας, η προστασία του περιβάλλοντος. Οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης οφείλουν να αποδώσουν την πρέπουσα σημασία στην διαμόρφωση νέων γνώσεων και ειδικοτήτων με στόχο την αποτελεσματική δραστηριοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων του κλάδου ηλεκτρισμού, ύδρευσης αλλά και τηλεπικοινωνιών σε τομείς και δραστηριότητες όπως:

- Των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Του φυσικού αερίου και των άλλων πηγών ενέργειας.
- Της Έρευνας και Ανάπτυξης για τη μείωση περιβαλλοντικών ρύπων και των ηλεκτρομαγνητικών πεδίων και την μείωση της κατανάλωσης.
- Των εξατομικευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών σε νοικοκυριά αλλά και εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις για εξοικονόμηση ενέργειας και νερού.
- Των εκπαιδευτικών δράσεων και δημόσιων εκστρατειών για την ορθολογική χρήση της ενέργειας και του νερού.
- Των δραστηριοτήτων «νερού για ενέργεια» και «ενέργειας για νερό».
- Της εδαφοποίησης εναέριων δικτύων.
- Της στήριξης ειδικών πληθυσμιακών ομάδων (π.χ ΑΜΕΑ, τρίτη ηλικία) αναφορικά με την πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.
- Της ανάπτυξης της τηλεκπαίδευσης, της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, του η-επιχειρείν, της τηλεϊατρικής, κλπ.

Σύμφωνα με τον κ. **Πέτρο Λινάρδο**, η άμεση εμπλοκή των συνδικαλιστικών οργανώσεων στην έρευνα και στην παραγωγή γνώσης καθώς και στην εκπαίδευση των εργαζομένων αποτελεί επιτακτική ανάγκη με στόχο την δράση και υποστήριξη βιώσιμων προγραμματικών επιλογών. Ο κ. **Λινάρδος** αναφέρθηκε διεξοδικά στα σημαντικά εμπόδια που θέτουν οι απαιτήσεις του σύγχρονου χρηματιστηριακού καπιταλισμού στην προοπτική αναβάθμισης των δεξιοτήτων και γνώσεων των εργαζομένων. Ο κερδοσκοπικός προσανατολισμός των σύγχρονων επιχειρήσεων υπονομεύει την κατάρτιση και εκπαίδευση του προσωπικού, την χρηματοδότηση της Έρευνας και Ανάπτυξης και την προώθηση κοινωνικών καινοτομιών. Ο κ. **Αντώνης Νεοφύτου** αναφέρθηκε διεξοδικά, από την πλευρά του, στις εκσυγχρονιστικές ανάγκες των ημικρατικών οργανισμών της Κύπρου. Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν οι παρακάτω κατευθύνσεις:

- Εισαγωγή νέων μεθόδων εργασίας και απόκτηση οργανωσιακής ευελιξίας.
- Η έγκαιρη κατάρτιση του προσωπικού για την βέλτιστη αξιοποίηση των καινοτόμων υπηρεσιών και τεχνολογιών.

- Η αξιοποίηση της συσσωρευμένης άρρητης γνώσης και εμπειρίας των εργαζομένων.
- Η συνεχής βελτίωση της παραγωγικότητας, των παρεχόμενων υπηρεσιών και της εξυπηρέτησης πελατών.
- Η εισαγωγή συστημάτων και κανόνων που θα προάγουν την υπευθυνότητα, την διαφάνεια και την αξιοκρατία.

Συμπερασματικά, αντί για την συστηματική υποβάθμιση των όρων εργασίας με τη εξωτερίκευση εργασιών, την ελαχιστοποίηση του κόστους εργασίας, την επιβολή ευέλικτων και επισφαλών μορφών απασχόλησης και εντέλει, την κατάτμηση της αγοράς εργασίας των οργανισμών κοινής ωφέλειας σε «παλαιούς – προστατευμένους» και «νέους – επισφαλείς» εργαζόμενους, ο πραγματικός εκσυγχρονισμός της εργασίας έγκειται, αντιθέτως, στην προσαρμογή των χαρακτηριστικών της απασχόλησης στις αυξημένες εργασιακές και γνωστικές απαιτήσεις που θέτουν η οικονομία της γνώσης, η αειφόρος ανάπτυξη και η αναζήτηση ενός νέου μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης, προσανατολισμένο στην ενίσχυση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας των ευρωπαϊκών χωρών.

Ο κ. **Dominique Deceze**, στηριζόμενος στην συστηματική και μακροχρόνια ερευνητική του ενασχόληση με θέμα τις ανθρώπινες και εργασιακές επιπτώσεις των μεταρρυθμίσεων στις γαλλικές δημόσιες επιχειρήσεις EDF και France Telecom, υπογράμμισε πως οι νέες επισφαλείς μορφές οργάνωσης της εργασίας, όχι μόνο φθείρουν τους εργαζόμενους -και εντέλει την ίδια την επιχείρηση- αλλά δεν εγγυώνται σε καμιά περίπτωση τη διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών και των προϊόντων, όπως αποδεικνύει ο πολλαπλασιασμός, τα τελευταία έτη, των βιομηχανικών ατυχημάτων με ανθρώπινα αίτια.

8.3 Εκσυγχρονισμός της ρύθμισης και του θεσμικού πλαισίου:

*Σε θεσμικό και ρυθμιστικό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στη διαμόρφωση μιας ανανεωμένης, δημοκρατικής και πλουραλιστικής ρύθμισης που να υπερβαίνει το περιοριστικό πλαίσιο που ορίζει η εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Ανταγωνισμού. Το συγκεκριμένο ζήτημα υπήρξε και το θέμα του στρογγυλού τραπέζιου που διεξάχθηκε στις 9/11. Ο Πρόεδρος της ΠΑΕΚ, κ. **Κώστας Ιωάννου** αναφέρθηκε στον θεσμικό πλαίσιο της*

Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας Κύπρου καθώς και στην υφιστάμενη κατάσταση στην κυπριακή αγορά ηλεκτρισμού, επισημαίνοντας πως δεν πρόκειται να υπάρξει *de facto* απελευθέρωση της αγοράς πριν από το 2013 (έτος άφιξης του φυσικού αερίου στην Κύπρο). Ο ανταγωνισμός βρίσκεται ως εκ τούτου ακόμα «στα χαρτιά». Το συγκεκριμένο γεγονός συντηρεί μια κατάσταση αναμονής και αβεβαιότητας αναφορικά με τα αποτελέσματα του ανταγωνισμού.

Αν και η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού στην Γαλλία έχει πλέον ολοκληρωθεί (από το 2007 οι οικιακοί καταναλωτές έχουν την δυνατότητα να επιλέξουν πάροχο ηλεκτρικής ενέργειας), η επιφυλακτικότητα φαίνεται να αποτελεί επίσης βασικό χαρακτηριστικό των προσδοκιών των καταναλωτών για τα πραγματικά οφέλη του ανταγωνισμού. Έρευνα πεδίου που εκπονήθηκε από τον κ. **Μιχάλη Βακαλούλη** ανέδειξε μια σειρά από αξιοσημείωτα αποτελέσματα:

- Πρώτον, το καταναλωτικό κοινό διαθέτει μια θετική εικόνα της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (EDF) και των εργαζομένων της (αφοσίωση, τεχνολογικά επιτεύγματα, δημόσιο συμφέρον).
- Διακρίνεται ελλιπή πληροφόρηση για τον ανταγωνισμό ενώ η απελευθέρωση της αγοράς εκλαμβάνεται ως ένα τετελεσμένο και εξωγενές γεγονός («από τις Βρυξέλλες»).
- Σοβαρές αμφιβολίες εκφράζονται για την χρησιμότητα του ανταγωνισμού δεδομένου ότι οι επιδόσεις της EDF αξιολογούνται ως ιδιαίτερα θετικές.
- Συνολικά, η φιλελευθεροποίηση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας εκλαμβάνεται ως μια «πορεία προς το άγνωστο» ενώ διακρίνονται σοβαροί φόβοι αναφορικά με την αλλοίωση του δημόσιου προσανατολισμού της EDF στο βωμό του κέρδους.

Ο Πρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, κ. **Νίκος Φωτόπουλος**, αναφέρθηκε στην προβληματική έκβαση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού στην Ελλάδα. Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Ελλάδος, έχοντας ανάγκη τον ανταγωνισμό σε υπέρτατη αξία, ακολουθεί μια άκρως μεροληπτική πολιτική έναντι της ΔΕΗ. Ο κ. **Παλληκαράς**, αναφερόμενος στην περίπτωση της ρύθμισης του κλάδου τηλεπικοινωνιών κατέκρινε τον νεοφιλελεύθερο

δογματισμό που επιδεικνύουν τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές. Ο ανταγωνισμός προβάλλεται ως πανάκεια, γεγονός που περιορίζει την λογική και εμβέλεια της ρύθμισης στον έλεγχο της (ενδεχόμενης) δεσπόζουσας θέσης του εγκατεστημένου φορέα. Η ιδεολογική αυτή προσκόλληση αναιρεί την δυνατότητα αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών, από τους εγκατεστημένους παρόχους, για την βέλτιστη διάχυση των καινοτόμων υπηρεσιών της επικοινωνίας και της πληροφορίας στο σύνολο του πληθυσμού. Ο κ. **Φωτόπουλος** αναφέρθηκε διεξοδικά σε μια σειρά δυσμενών αποτελεσμάτων της απελευθέρωσης της αγοράς και των υφιστάμενων αποφάσεων της ρυθμιστικής αρχής ενέργειας στην Ελλάδα, τόσο για την ίδια την ΔΕΗ και τους εργαζόμενους της, όσο και για το κοινωνικό σύνολο γενικότερα. Η ΔΕΗ από 500 εκατομμύρια κέρδη το 2003 βρίσκεται σήμερα να παρουσιάζει σημαντικές ζημιές της τάξης των 115 εκατομμυρίων στο πρώτο εξάμηνο του 2008. Χωρίς να αγνοείται η επίδραση παραγόντων όπως η αύξηση των διεθνών τιμών των καυσίμων και η έλλειψη υδατικών πόρων (με αποτέλεσμα να μην χρησιμοποιούνται επαρκώς οι υδροηλεκτρικές μονάδες), ο κ. **Νίκος Φωτόπουλος** τόνισε πως οι βασικότεροι λόγοι της μείωσης της κερδοφορίας της ΔΕΗ έγκεινται στην στρέβλωση του ανταγωνισμού και στην μεταφορά του κόστους εισόδου των νέων παραγωγών στην ΔΕΗ. Ειδικότερα, ξεχωρίζουν οι παρακάτω αποφάσεις εις βάρος της Δημόσιας Επιχείρησης Ενέργειας:

- Αποκλεισμός της ΔΕΗ από τους διαγωνισμούς για την προσθήκη νέας ισχύος (κατασκευή δηλαδή νέων αποδοτικότερων μονάδων).
- Εξασφάλιση εγγυημένου εισοδήματος στους ανταγωνιστές της ΔΕΗ για τα επόμενα 12 χρόνια λειτουργίας των μονάδων τους (σε ύψος 70% της επένδυσής τους).
- Μη καταβολή των οφειλών του δημοσίου στην ΔΕΗ αλλά και των αποζημιώσεων για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (public service obligations)
- Τεχνητή αλλαγή οριακής τιμής συστήματος στο χρηματιστήριο ενέργειας με στόχο την διείσδυση ιδιωτικών επιχειρήσεων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Η παρέμβαση αυτή επέτρεψε δηλαδή σε ιδιωτικές επιχειρήσεις με υψηλότερες τιμές να

πωλούν στη ΔΕΗ την παραγωγή τους. Η συγκεκριμένη εξέλιξη όχι μόνο προκαλεί απώλεια εσόδων για την ΔΕΗ (που αγοράζει «ακριβά» και πωλεί «φθηνά») αλλά και σημαντικά προβλήματα στην λειτουργία των μονάδων που παραμένουν ανενεργές. Αναλυτικότερα, η αύξηση των δαπανών ενέργειας της ΔΕΗ μετά την αύξηση της οριακής τιμής συστήματος ανήλθε συνολικά σε 403 εκατομμύρια σε μια περίοδο δύο ετών.

- Απέναντι στις ιδιαίτερα δυσμενείς αυτές εξελίξεις, η ΔΕΗ υποχρεώνεται να προχωρήσει σε αλληπάλληλες αυξήσεις τιμολογίων εις βάρος των καταναλωτών. Ο κ. **Φωτόπουλος** επέκρινε την προσπάθεια ένταξης στα τιμολόγια της ΔΕΗ τόσο την ρήτρα ρυπών του άνθρακα αλλά και ρήτρα οριακής τιμής του συστήματος (χρηματιστηριακή τιμή ηλεκτρικού ρεύματος).
- Καθυστέρηση στην υλοποίηση καίριων επενδύσεων με αντικείμενο την αντικατάσταση παλιών μονάδων με νέες αποδοτικότερες και φιλικότερες προς το περιβάλλον μονάδες.

Συνολικά, η περίπτωση της ΔΕΗ εκφράζει μια διχασμένη στάση τους κράτους απέναντι στην σημαντική αυτή επιχείρηση. Από τη μία, η απελευθέρωση της αγοράς υποβάλλει την επιχείρηση σε μια άκρως διακριτική μεταχείριση εκ μέρους της αρμόδιας ρυθμιστικής αρχής, ενώ από την άλλη, το κράτος συνεχίζει να αξιοποιεί την ΔΕΗ ως εργαλείο άσκησης κοινωνικής και αναπτυξιακής πολιτικής, αγνοώντας ότι η μη καταβολή των οφειλών του δημιουργεί σοβαρά ανταγωνιστικά και οικονομικά προβλήματα στην επιχείρηση.

Σημαντικά προβλήματα αναφέρθηκαν επίσης από τους κύριους **Ιορδάνη Παλληκαρά** και **Ανδρέα Θεωδόρου** στην Κύπρο αναφορικά με διακριτικές ρυθμιστικές αποφάσεις στον κλάδο τηλεπικοινωνιών εις βάρος της CYTA. Η Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (CYTA) είναι ικανή να δεχθεί τις προκλήσεις που προκύπτουν από την απελευθέρωση της αγοράς, αρκεί η ρύθμιση να μην προβαίνει σε αποφάσεις που προστατεύουν τους ανταγωνιστές (και όχι τον ανταγωνισμό). Ο κ. **Παλληκαράς** επικεντρώθηκε στα μέχρι σήμερα αποτελέσματα της απελευθέρωσης της κυπριακής αγοράς τηλεπικοινωνιών για τους καταναλωτές και το κοινωνικό σύνολο. Συνολικά, ξεχωρίζουν οι παρακάτω επιπτώσεις:

- Έμφαση στην εξυπηρέτηση πελατών αλλά χειρότερες υπηρεσίες σε ορισμένες περιπτώσεις από τεχνική άποψη.
- Εμπορευματοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών.
- Άκρατος καταναλωτισμός και διόγκωση αναγκών σε αμφιλεγόμενης αξίας προϊόντα και υπηρεσιών.
- Πολύ αυξημένες τιμές για χρήστες παραδοσιακών υπηρεσιών και χαμηλότερες τιμές για διεθνή τηλεφωνία (προς όφελος των επιχειρηματικών – βιομηχανικών πελατών).

Ο κ. **Παλληκαράς** υπογράμμισε πως οι ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις καλούνται να πληρώσουν περισσότερα χρήματα σε σχέση με μια δεκαετία νωρίτερα για τις ίδιες υπηρεσίες ενώ αυξημένες είναι και οι δαπάνες των μέσων καταναλωτών για αντίστοιχες και νέες υπηρεσίες (διαδίκτυο, κλπ). Ο κ. **Θεωδόρου**, αναφέρθηκε διεξοδικά στην αναγκαιότητα μετεξέλιξης της ρύθμισης στην κυπριακή αγορά τηλεπικοινωνιών: από μια «μηχανιστική» αντίληψη και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, οι ρυθμιστικές αρχές οφείλουν να ασκήσουν ρεαλιστικές ρυθμιστικές πολιτικές και παρεμβάσεις που να εξυπηρετούν τις πραγματικές και αυξανόμενες ανάγκες τόσο των πολιτών όσο και του κοινωνικού συνόλου. Ο κ. **Θεωδόρου** επισήμανε πως η προσαρμογή της Κύπρου στις κοινοτικές οδηγίες για τον κλάδο τηλεπικοινωνιών πραγματοποιήθηκε χωρίς προκαταρκτική διερεύνηση για τις επιπτώσεις του επιλεγθέντος ρυθμιστικού μοντέλου. Δεν λήφθηκε δηλαδή υπόψη ότι το μικρό μέγεθος και ο νησιωτικός χαρακτήρας της Κύπρου θέτουν αντικειμενικά όρια στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού με αποτέλεσμα το ρυθμιστικό μοντέλο που υιοθετήθηκε να προκαλεί σοβαρές διαστρεβλώσεις. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του ανταγωνισμού σε όρους μεριδίων και αριθμού παρόχων (ποσοτική προσέγγιση) οδηγεί σε αποσπασματικές αναλύσεις και πρακτικές, υποβαθμίζοντας την σημασία εναλλακτικών κριτηρίων όπως η ποιότητα, το κόστος και η πρόσβαση στις παρεχόμενες υπηρεσίες (ποσοτική προσέγγιση).

Η αναγκαιότητα μετεξέλιξης της ρύθμισης αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία τη στιγμή που τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνται σήμερα να διενεργήσουν κολοσιαίες επενδύσεις για την ανάπτυξη των δικτύων «νέας γενιάς». Εν κατακλείδι, η σημερινή ρυθμιστική πολιτική εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για την μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα, σε αναπτυξιακούς

και κοινωνικούς όρους, της αγοράς τηλεπικοινωνιών, εξαιτίας της προσκόλλησης των αρμόδιων φορέων σε βραχυπρόθεσμους και ποσοτικούς στόχους (μερίδια αγοράς) και της απουσίας επενδυτικών κινήτρων για την υλοποίηση των αναγκαίων επενδύσεων.

Ο κ. **Νίκος Φωτόπουλος** συμπλήρωσε από την πλευρά του πως η ΔΕΗ δεν φοβάται τον ανταγωνισμό αρκεί αυτός να είναι πραγματικά επί ίσοις όρους και προς όφελος των καταναλωτών. Ο κ. **Γιώργος Σαμμάς** υπογράμμισε πως η ενεργειακή πολιτική οφείλει να ιεραρχήσει τις προτεραιότητες της (ασφάλεια, ενεργειακή επάρκεια, περιβάλλον, τιμές) και να αποφανθεί για τα οφέλη του ανταγωνισμού. Η Κύπρος θα μπορούσε να είχε διερευνήσει την προοπτική εξαίρεσης της χώρας από τις κλαδικές κοινοτικές οδηγίες για την αγορά ηλεκτρισμού εξαιτίας των αδιαμφισβήτητων ιδιαιτεροτήτων της (η Κύπρος είναι «μικρό και απομονωμένο σύστημα» σε όρους ηλεκτρικής αγοράς). Η αμφισβήτηση των σημερινών μεταρρυθμίσεων ωστόσο προϋποθέτει την διεθνοποίηση των διεκδικήσεων με στόχο την αλλαγή του ιδεολογικού πρίσματος υπό τον οποίο εξετάζεται η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο αντιπρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, κ. **Ηλίας Σταμέλος**, επισήμανε πως το συνδικαλιστικό κίνημα καλείται να δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να διασφαλιστεί ο κοινωνικός και δημόσιος χαρακτήρας της ενέργειας. Οι προϋποθέσεις αυτές δεν δύνανται, σύμφωνα τον κ. **Σταμέλο**, να επιτευχθούν στα πλαίσια των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (της απελευθέρωσης της αγοράς). Αντιθέτως, η απελευθέρωση της αγοράς οδηγεί στο τρίπτυχο (1) συγκέντρωση κεφαλαίου (2) αύξηση τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας (3) επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων και μείωση του αριθμού εργαζομένων στον κλάδο ηλεκτρισμού. Για το συγκεκριμένο λόγο –και αξιοποιώντας τα διδάγματα από την σημερινή χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση- καθίσταται αναγκαία η εντατικοποίηση των διεκδικήσεων για τον τερματισμό και την ανατροπή των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού. Τις παραπάνω απόψεις συμμερίστηκε ο κ. **Emanuele Lobina** αναφερόμενος στον κλάδο ύδρευσης, ο οποίος υπογράμμισε πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή/και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων πολύ δύσκολα μπορούν να επηρεαστούν, στην υφιστάμενη πολιτική συγκυρία, τόσο από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Αντιθέτως, πρόσφατα παραδείγματα αντίστασης στις πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων στον κλάδο ύδρευσης στην Ευρώπη (Γαλλία, Ιταλία και Βόρεια Ιρλανδία) αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των συμμαχιών μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων και κοινωνικών κινημάτων/ΜΚΟ. Στην λογική αυτή, ο κ. **Lobina** έκανε ιδιαίτερη μνεία στην καμπάνια που πραγματοποιήθηκε στις Κάτω Χώρες για την εξαίρεση των υπηρεσιών ύδρευσης από τους κανόνες ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι αρχές της συγκεκριμένης χώρας αποφάσισαν πως οι υπηρεσίες ύδρευσης δεν αποτελούν «υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος» αλλά «υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος», γεγονός που εξαιρεί τους οργανισμούς υδατοπρομήθειας της Ολλανδίας από τους κοινοτικούς κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις και τις κρατικές βοήθειες. Όπως υπογράμμισε ο κ. **Lobina**, ο τομέας της ύδρευσης εξαιρείται από τους κοινοτικούς κανόνες απελευθέρωσης της αγοράς εξαιτίας του υψηλού σταθερού κόστους που προκύπτουν από την διανομή και μεταφορά του νερού σε μεγάλες αποστάσεις. Ο ανταγωνισμός στον κλάδο ύδρευσης δεν πραγματοποιείται «εντός» μια απελευθερωμένης αγοράς αλλά «για» την αγορά, βάσει διαγωνισμών για την ανάθεση δημόσιων συμβάσεων. Συγκεκριμένα, η απόφαση C-107/98 του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (απόφαση Teckal) αποσαφήνισε τους όρους εξαίρεσης από τους κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις (public procurement law). Οι δημόσιες υπηρεσίες ύδρευσης εξαιρούνται από τους εν λόγω κανόνες εφόσον οι δήμοι ασκούν έλεγχο στον οργανισμό ύδρευσης «ανάλογο προς εκείνο που ασκεί επί των δικών του υπηρεσιών». Ο κ. **Lobina** επισήμανε πως οι δημόσιοι οργανισμοί ύδρευσης που δραστηριοποιούνται σε περισσότερους από έναν δήμο (multi-municipal), συμπεριλαμβανομένου και του Συμβούλιο Υδατοπρομήθειας Λευκωσίας, ίσως να υποχρεωθούν να εφαρμόσουν τους κοινοτικούς κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις, πραγματοποιώντας διαγωνισμούς για την ανάθεση των υπηρεσιών ύδρευσης. Το γεγονός αυτό δύναται δηλαδή να δημιουργήσει τις συνθήκες για την δραστηριοποίηση πολυεθνικών επιχειρήσεων παγκόσμιας εμβέλειας όπως η Suez και η Veolia στην Κύπρο. Ένα επίσης ζήτημα το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής αφορά στις κρατικές βοήθειες προς τους οργανισμούς ύδρευσης. Ο κ. **Lobina** τόνισε πως η απόφαση Altmark του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου αποσαφήνισε τους όρους

βάσει των οποίων μια χρηματική αποζημίωση ενός οργανισμού παύει να θεωρείται κρατική ενίσχυση (η αποζημίωση αποσκοπεί στην εκπλήρωση υποχρεώσεων κοινής ωφέλειας και είναι συμβατή με τους κανόνες του ανταγωνισμού).

Σύμφωνα με τον κ. **Dominique Deceze**, ο νησιωτικός χαρακτήρας της Κύπρου, η υφιστάμενη ευνοϊκή πολιτική συγκυρία, ο ρόλος των συνδικαλιστικών οργανώσεων καθώς και ο δημιουργικός διάλογος που οι τελευταίες διατηρούν με τους συνομιλητές τους αποτελούν ισάριθμα πλεονεκτήματα για την προσαρμογή των υποχρεώσεων αλλά και πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από την ένταξη στην Ε.Ε, στις πραγματικές ανάγκες της χώρας (τοπική διάσταση / επικουρικότητα).

Οι τοποθετήσεις για τα αποτελέσματα και τις προοπτικές της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού ανέδειξαν την προβληματική έκβαση των υφιστάμενων πολιτικών και των αποφάσεων που λαμβάνονται από τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές. Ειδικότερα, ο κ. **Σωτήρης Φελλάς** επέκρινε την συγκέντρωση πολλαπλών εξουσιών σε έναν μοναδικό φορέα και υπογράμμισε την ανάγκη επανασχεδιασμού της λειτουργίας και σύνθεσης των ρυθμιστικών αρχών, προτείνοντας την σύσταση δημόσιων επιτροπών που να συμβάλλουν σε ένα δημοκρατικό έλεγχο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Στην ίδια γραμμή, ο κ. **Αντώνης Νεοφύτου** επισήμανε την σημασία που λαμβάνει η έγκαιρη αλλαγή του θεσμικού πλαισίου των ρυθμιστικών αρχών με στόχο να καταστούν πραγματικά αντιπροσωπευτικές των κοινωνικών προσδοκιών. Στην εισαγωγικού χαρακτήρα τοποθέτηση του, ο **Pierre Bauby** ανέλυσε τους στόχους και λειτουργίες των ρυθμιστών στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, εξετάζοντας τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την επίτευξη μιας πραγματικά δημοκρατικής ρύθμισης του ανταγωνισμού, χαρακτηριζόμενη από διαφάνεια, πλουραλισμό, συλλογική διαβούλευση και αντιπροσωπευτικότητα. Στον παρακάτω πίνακα συνοψίζονται οι προτάσεις του κ. Bauby για το συγκεκριμένο ζήτημα.

**ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΗΣ
ΩΦΕΛΕΙΑΣ***

Πεδίο της Ρύθμισης	Αρμόδιοι Φορείς Λήψης και Υλοποίησης Αποφάσεων
1. Κλαδικό νομοθετικό πλαίσιο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	Δημόσια Οργανωτική Αρχή στο αρμόδιο διοικητικό επίπεδο Νόμοι που διευκρινίζουν τις αποστολές κοινής ωφέλειας, τη χρηματοδότησή τους, τις διαδικασίες οργάνωσής τους, την ισότιμη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, τον έλεγχο της εφαρμογής των σχετικών διατάξεων, την αξιολόγηση του ρυθμιστικού συστήματος Διατάγματα και κανονισμοί
2. Στόχοι κλαδικών ή οριζοντίων δημοσίων πολιτικών	Δημόσιες Αρχές Νόμοι, Κανονισμοί, Αποφάσεις, Διατάγματα
3. Διασφάλιση του ανταγωνισμού	Επιτροπή Ανταγωνισμού – Δίκαιο Ανταγωνισμού
4. Ισότιμη πρόσβαση σε υποδομές που υπάγονται σε καθεστώς φυσικού μονοπωλίου	Ρυθμιστική αρχή
5. Ισόρροπη σχέση μεταξύ στόχων γενικού συμφέροντος και Δικαίου Ανταγωνισμού	Εδραίωση μιας ρύθμισης «ενδιαφερόμενων μερών» (stakeholders) και όχι «εμπειρογνώμων» όπως σήμερα. Έκφραση όλων των εμπλεκόμενων φορέων (νοικοκυριά, βιομηχανικοί πελάτες, κάτοικοι της υπαίθρου, τοπική αυτοδιοίκηση, εργαζόμενοι και συνδικαλιστικές οργανώσεις) Γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής ως εμπνευστής συλλογικών διαδικασιών Απόφαση από την οργανωτική αρχή.
6. Τιμολόγηση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, μηχανισμοί χρηματοδότησης, διεπιδοτήσεις	Δημόσιες Αρχές Γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής ως εμπνευστής συλλογικών διαδικασιών
7. Αξιολόγηση της οικονομικής και κοινωνικής αποτελεσματικότητας	Πολύκριτήρια μεθοδολογία αξιολόγησης του συστήματος. Εκπόνηση και δημοσίευση δημόσιων εκθέσεων. Αρμόδια Κλαδικά Παρατηρητήρια.

*Οι μηχανισμοί αυτοί οφείλουν να τεθούν σε λειτουργία συνδέοντας την ευρωπαϊκή, εθνική, περιφερειακή και τοπική κλίμακα.

Υπογραμμίζοντας την ανάγκη εδραίωσης μιας πλουραλιστικής και ανανεωμένης μορφής ρύθμισης, ειδικότερα όσον αφορά στο ζήτημα της αξιολόγησης της οικονομικής και κοινωνικής αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, ο κ. **Αντώνης Νεοφύτου** τόνισε πως οι

ημικρατικοί οργανισμοί πρέπει να αξιολογούνται για τις συνολικές τους επιδόσεις, αναφέροντας τα παρακάτω πεδία:

- Τιμή των υπηρεσιών για τις διάφορες κατηγορίες καταναλωτών (οικιακοί, εμπορικοί και βιομηχανικοί χρήστες).
- Συμβολή στην κοινωνική και εδαφική συνοχή της χώρας χάρη σε καθολικές, προσιτές και προσβάσιμες υπηρεσίες.
- Αξιολόγηση της ποιότητας των υπηρεσιών (συνέχεια, ασφάλεια, προσαρμοστικότητα).
- Ποιότητα εξυπηρέτησης των καταναλωτών.
- Προστασία του περιβάλλοντος και συμβολή στην αειφόρο ανάπτυξη.
- Συμβολή στη απασχόληση (εργασιακές σχέσεις και κοινωνικός διάλογος, κατάρτιση και εκπαίδευση προσωπικού , ασφάλεια).
- Υλοποίηση στόχων δημοσίου συμφέροντος (ενεργειακή πολιτική, διασφάλιση υδατικής επάρκειας, προώθηση οικονομίας της γνώσης, κλπ).

8.4 Εκσυγχρονισμός σε κοινωνικό, αναπτυξιακό και πολιτισμικό επίπεδο

Συνολικά, ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων αφορά σε δύο ακόμα επίπεδα καθοριστικής σημασίας:

- Σε *κοινωνικό και αναπτυξιακό επίπεδο*, ο εκσυγχρονισμός αφορά στην ικανότητα των ημικρατικών οργανισμών να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ανανέωση της κοινωφελούς αποστολής τους, σε συνεργασία με τους πολίτες και τους υπόλοιπους εταίρους (stakeholders).
- Σε *πολιτισμικό επίπεδο*, τέλος, ο συλλογικός προβληματισμός για τον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αποτελεί ιδανική αφετηρία για την υπέρβαση του «ιδιωτικισμού» (privatism), νοούμενος ως ένα φαινόμενο που ωθεί τους πολίτες στην άρνηση των δεσμεύσεων, στην απαξίωση της πολιτικής, στην απόσυρση από τον δημόσιο χώρο και στην κατάργηση των προβληματισμών γύρω από τα συλλογικά αγαθά.

9. Ο εκσυγχρονισμός των ημικρατικών οργανισμών της Κύπρου: η περίπτωση της ενέργειας

Η Αρχή Ηλεκτρισμού, τα Συμβούλια Υδατοπρομήθειας και η Αρχή Τηλεπικοινωνιών παρουσιάζουν σήμερα αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα σε όρους κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, που αποτυπώνονται:

- Στη διαχείριση του ηλεκτρικού ρεύματος, του νερού αλλά και των τηλεπικοινωνιών ως *κοινωνικά αγαθά* (Κοινωνική Διάσταση).
- Στην καθοριστική συμβολή των εν λόγω οργανισμών στην υλοποίηση στρατηγικών στόχων και επενδύσεων (Αναπτυξιακή Διάσταση).
- Στην ικανότητα προσαρμογής της επιχείρησης και των εργαζομένων στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον χάρη, μεταξύ άλλων, στην βελτίωση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης των πελατών και στην αφομοίωση μιας εμπορικής κουλτούρας (Ανταγωνιστική Διάσταση).

Η πετυχημένη αυτή πορεία, που μεταφράζεται σε μια ευρεία κοινωνική αναγνώριση (την ίδια που καταγράφεται και στην Γαλλία και την Ελλάδα όπως επισημάνθηκε από τον κ. **Μιχάλη Βακαλούλη** και τον κ. **Νίκο Φωτόπουλο** αντίστοιχα), συναντά σήμερα μια σειρά από κρίσιμες προκλήσεις όπως:

- Η μακροπρόθεσμη αύξηση των διεθνών τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου (παρά την πρόσκαιρη μείωση που παρατηρείται σήμερα λόγω της οικονομικής κρίσης), μια εξέλιξη που εγκυμονεί πολλαπλούς κινδύνους, τόσο σε οικονομικούς όσο και κοινωνικούς όρους, εφόσον ληφθεί υπόψη ότι η Κύπρος είναι το πιο ενεργειακά εξαρτημένο κράτος μέλος της Ε.Ε.
- Η εξάντληση των υδατικών αποθεμάτων και το φαινόμενο της λειψυδρίας/ξηρασίας, το οποίο αναμένεται να ενταθεί τις επόμενες δεκαετίες.
- Η υστέρηση της Κύπρου στους δείκτες της κοινωνίας της γνώσης.

Η άμεση αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, δεδομένου ότι τόσο η κατανάλωση ενέργειας όσο και νερού αναμένεται να αυξηθούν στην διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, τόσο στην Κύπρο, όσο και στην Νοτιοανατολική Ευρώπη γενικότερα.

Το νερό και η ενέργεια χαρακτηρίζονται από σημαντικές αλληλεπιδράσεις:

- η ανάγκη ανεύρεσης νερού οδηγεί στην αξιοποίηση της αφαλάτωσης, οδηγώντας σε αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας.

- η αύξηση της ενέργειας οδηγεί σε αύξηση των περιβαλλοντικών ρυπών, γεγονός που οδηγεί σε αύξηση της θερμοκρασίας και της κατανάλωσης ηλεκτρισμού που προκύπτει από την χρήση κλιματιστικών.

Είναι προφανές πως οι παραπάνω αλληλεπιδράσεις συνηγορούν υπέρ μιας συνολικής απάντησης στα προβλήματα που συνδέονται με την κατανάλωση ηλεκτρισμού και νερού.

Ειδικότερα, προκύπτουν τρία βασικά ερωτήματα:

- Πως θα διασφαλιστεί η επάρκεια σε νερό και ενέργεια;
- Με τι οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς όρους;
- Σε τι βαθμό η απελευθέρωση της αγοράς μπορεί να συμβάλει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην συμφιλίωση αντιφατικών στόχων όπως η ενεργειακή επάρκεια, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο σεβασμός του περιβάλλοντος και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας;

Ο προβληματισμός γύρω από τα παραπάνω ερωτήματα οφείλει να στηριχθεί στην ίδια την κοινωνία, δεδομένου ότι δεν φαίνεται να υπάρχουν σήμερα τεχνολογικές λύσεις ικανές να διασφαλίσουν ταυτόχρονα, την μακροπρόθεσμη επάρκεια και ασφάλεια εφοδιασμού, την προστασία του περιβάλλοντος και χαμηλές τιμές. Η οικονομική ιστορία έχει αποδείξει, από την πλευρά της, πως η επιβίωση των πολιτισμών, απέναντι σε ενεργειακές κρίσεις, έχει κυρίως εξαρτηθεί από τον βαθμό στον οποίο κατόρθωσαν να επιδράσουν πάνω στην ίδια την κοινωνική δομή τους (π.χ καταναλωτικά πρότυπα) παρά στη ανεύρεση νέων τεχνολογικών λύσεων.

Η «ενεργειακή και υδατική εξίσωση» του νέου αιώνα αφορά ως εκ τούτου στην υλοποίηση πολιτικών που να είναι σε θέση να σταθμίσουν με το καλύτερο δυνατό τρόπο αντιφατικούς, σε πολλές περιπτώσεις, στόχους. Στον ενεργειακό τομέα ειδικότερα, καθίσταται ολοένα και πιο σαφές πως η υφιστάμενη ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική -στηριζόμενη αποκλειστικά στη λογική του ελεύθερου ανταγωνισμού και στη διαμόρφωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς- δεν δύναται να διασφαλίσει, ταυτόχρονα, μια σειρά αντικρουόμενων στόχων όπως, μεταξύ άλλων, η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης επάρκειας, ο δημόσιος χαρακτήρας της ενέργειας, η προσδοκώμενη, από τους επενδυτές, μεγιστοποίηση των μετοχικών

μερισμάτων που καταβάλλουν οι ιδιωτικοποιημένες και νεοεισερχόμενες στον ανταγωνισμό επιχειρήσεις, η υλοποίηση μακροχρόνιων και δαπανηρών επενδυτικών έργων, η τήρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η προώθηση ερευνητικών δραστηριοτήτων με αντικείμενο την εξοικονόμηση και παραγωγή αειφόρου ενέργειας και η ασφάλεια των εγκαταστάσεων και των εργαζομένων.

Η απελευθέρωση της αγοράς, φαίνεται να αποτελεί, τουλάχιστον στην περίπτωση της Κύπρου, μια αμφιβόλου αποτελεσματικότητας ενέργεια, εκτίμηση που τεκμηρίωσε ο καθηγητής ενεργειακής πολιτικής του Πανεπιστημίου του Greenwich και ερευνητής του PSIRU, κ. **Steve Thomas**:

- Πρώτον, με βάση το μικρό μέγεθος της κυπριακής αγοράς ηλεκτρισμού καθώς και το περιορισμένο αριθμό ηλεκτροπαραγωγικών σταθμών (τρεις επί του παρόντος), δεν διαγράφονται μεγάλες πιθανότητες αναφορικά με τη δημιουργία μιας πραγματικά ανταγωνιστικής αγοράς.
- Δεύτερον, ακόμα και άμα ληφθεί υπόψη το σενάριο λειτουργίας περισσότερων ιδιωτικών επιχειρήσεων (με την διάσπαση των υφιστάμενων μονάδων) –τόσο στην παραγωγή όσο και στην λιανική πώληση- οι επιχειρήσεις αυτές θα υφίστανται σοβαρούς περιορισμούς λόγω του μικρού μεγέθους τους:
 - σε πρώτη φάση, το γεγονός αυτό θα μεταφραζόταν κατά πάσα πιθανότητα σε απώλεια οικονομιών κλίμακας, σε συρρίκνωση της διαπραγματευτικής ισχύος τους στην αγορά καυσίμων και μηχανολογικού εξοπλισμού καθώς και στην αύξηση του κόστους δανεισμού.
 - σε δεύτερη φάση, η εξέλιξη αυτή συγκεντρώνει πολλές πιθανότητες να δυσχεράνει δραστηριότητες ζωτικού χαρακτήρα όπως η E&A, η κατάρτιση των εργαζομένων, οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις και η ασφάλεια των εγκαταστάσεων και των εργαζομένων.
- Τρίτον, η απελευθέρωση της κυπριακής αγοράς ηλεκτρισμού δεν παρουσιάζει κανένα ενδιαφέρον για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ θα μπορούσε δυνητικά να αποδειχθεί επιζήμια για την Κύπρο.
- Ακόμα και σε περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές αποδειχθούν κερδοφόρες, τίποτα δεν τις προστατεύει από το ισχυρό κύμα εξαγορών

και συγχωνεύσεων που προωθείται από τις πολυεθνικές του τομέα ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Τέλος, ο σχεδιασμός αποτελεσματικών αγορών χονδρικής ή και λιανικής αποτελεί ένα εξαιρετικά σύνθετο και πολυδάπανο εγχείρημα, το κόστος του οποίου ανήλθε σε 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Με βάση τα παραπάνω, ο κ. **Steve Thomas** εξέφρασε την άποψη πως ακόμα και οι πιο θερμοί υπέρμαχοι της απελευθέρωσης δεν θα υποστήριζαν πως μια τόσο μικρή και απομονωμένη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας όπως της Κύπρου μπορεί να καταστεί πραγματικά ανταγωνιστική. Η Κύπρος διαθέτει ως εκ τούτου ισχυρά επιχειρήματα για την υποβολή αιτήματος οριστικής παρέκκλισης από τις κοινοτικές οδηγίες για την ενιαία αγορά ενέργειας.

Όπως σημειώνει ο κ. **Steve Thomas**, η εναλλακτική στον ανταγωνισμό δεν συνεπάγεται αδράνεια. Η Αρχή Ηλεκτρισμού μπορεί να βελτιώσει τις επιδόσεις της, ειδικότερα στο περιβαλλοντικό τομέα. Η Κύπρος διαθέτει ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ήλιος, αιολική ενέργεια) και μπορεί να διαδραματίσει πρωτοποριακό ρόλο στην Ε.Ε αναπτύσσοντας νέες τεχνολογίες. Σε συνδυασμό με την κατασκευή αιφόρων κατοικιών και κτιρίων, η Κύπρος θα μπορούσε να ελαχιστοποιήσει τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, αποτελώντας παράδειγμα για την υπόλοιπη Ευρώπη (“zero carbon house”).

Ο κ. **Παλληκαράς** αναφέρθηκε σε μελέτη ανεξάρτητου φορέα για τον κλάδο τηλεπικοινωνιών, τα αποτελέσματα της οποίας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο ανταγωνισμός δεν δύναται να βελτιστοποιήσει την οικονομική ευημερία στις ιδιόμορφες αγορές των μικρών χωρών της Ε.Ε. Συνεπώς, καθίσταται επιτακτική η αναζήτηση μιας νέας ρυθμιστικής πρακτικής που να συντελεί, μεταξύ άλλων, στην διασφάλιση των επενδύσεων με αντικείμενο την ανάπτυξη δικτύων νέας γενιάς, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί η ανάπτυξη ανταγωνιστικής αγοράς σε όρους οικονομιών κλίμακας.

Αξίζει να σημειωθεί πως με βάση πρόσφατη έρευνα της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Εργατικών Συνδικάτων (ETUC), οι νέες θέσεις εργασίες στον κλάδο ηλεκτρισμού προβλέπεται να δημιουργηθούν στην παραγωγή ηλεκτρισμού από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στις υπηρεσίες

εξοικονόμησης ενέργειας (που θα παρέχουν οι επιχειρήσεις στους πελάτες τους) αλλά και σε μεγάλο βαθμό στους κλάδους βιομηχανικού εξοπλισμού για την κατασκευή και συντήρηση νέων αιεφόρων μονάδων. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν ως εκ τούτου να εμπλακούν ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, μεριμνώντας για την διασφάλιση των επιπέδων εργασίας και τη δυνατότητα των εργαζομένων να αποκτήσουν τις απαιτούμενες γνώσεις και ειδικότητες για την έγκαιρη και ομαλή μετακίνηση τους στις νέες δραστηριότητες.

Η ενασχόληση με τα περιβαλλοντικά ζητήματα αποκτά επίσης ιδιαίτερα σημασία για την Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου εφόσον ληφθεί υπόψη η ελληνική εμπειρία. Απαντώντας σε σχετική ερώτηση, ο κ. **Νίκος Φωτόπουλος** συμφώνησε πως η υστέρηση της ΔΕΗ στον περιβαλλοντικό τομέα αξιοποιείται κατά κόρον για την δυσφήμιση της επιχείρησης από τους ανταγωνιστές και αντιπάλους της, οι οποίοι σκόπιμα παραλείπουν να αναφέρουν ή υποβαθμίζουν το γεγονός ότι η χρήση του λιγνίτη συμβάλλει στην επίτευξη δύο άλλων κρίσιμων στόχων της ενεργειακής πολιτικής όπως η ασφάλεια εφοδιασμού και το χαμηλό κόστος της ενέργειας.

Συνολικά, η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού της Κύπρου φαίνεται να εκδηλώνεται σε πλήρη χρονική αναντιστοιχία σε σχέση με την αναγκαία διαμόρφωση ενός σταθερού περιβάλλοντος που να επιτρέπει στην Αρχή Ηλεκτρισμού:

- Να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες μακροπρόθεσμες επενδύσεις με στόχο την σταθεροποίηση του εθνικού ενεργειακού συστήματος και τη μείωση του κόστους ηλεκτροδότησης.
- Να συντελέσει στη διασφάλιση του Δικαιώματος στην Ενέργεια με τη διατήρηση διεπιδοτήσεων προς όφελος των νοικοκυριών.
- Να αναπτύξει τις απαραίτητες αλλαγές για την πλήρη υπαγωγή των δραστηριοτήτων της στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης.

Η ενέργεια πρόκληση του νέου αυτού αιώνα αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολυσύνθετο ζήτημα που προϋποθέτει, αφενός μεν, την υλοποίηση μακροπρόθεσμων διαρθρωτικών πολιτικών, αφετέρου δε, την ύπαρξη μιας διευρυμένης κοινωνικής συναίνεσης γύρω από την επιτακτικότητα των απαιτούμενων αλλαγών.

Μπροστά στη συγκεκριμένη διαπίστωση και στους κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους που εμπεριέχει το ενδεχόμενο μιας παρατεταμένης ενεργειακής και περιβαλλοντικής κρίσης, οι πολίτες, οι εργαζόμενοι, οι δημόσιοι φορείς, οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι επιχειρήσεις, οι ακαδημαϊκοί φορείς και τα πολιτικά κόμματα καλούνται να συμμετάσχουν σε μια διευρυμένη συζήτηση για το μέλλον της σχέσης μεταξύ Ενέργειας, Κοινωνίας, Οικονομίας και Περιβάλλοντος στον 21^ο αιώνα. Η αξιοποίηση των επαγγελματικών γνώσεων και εμπειριών των εργαζομένων των ημικρατικών οργανισμών αποκτά αδιαμφισβήτητα ιδιαίτερη βαρύτητα για την πλαισίωση των συλλογικών αυτών συζητήσεων και αποφάσεων. Η συμμετοχή των εργαζομένων στις εν λόγω διεργασίες δύναται να επιβεβαιώσει, παράλληλα, τον ρόλο του συνδικαλιστικού κινήματος ως εποικοδομητικού φορέα προώθησης και διασφάλισης της κοινωνικής ευημερίας και προόδου.

10. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η ανάπτυξη του θεσμού της δημόσιας επιχείρησης στη διάρκεια του 20^ο αιώνα υπήρξε απόρροια σημαντικών ιστορικών, κοινωνικών και αναπτυξιακών αναγκαιοτήτων όπως η απάντηση στις «*αποτυχίες της αγοράς*» και η επιδίωξη στόχων *δημοσίου συμφέροντος* με αντικείμενο την διασφάλιση της κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής των ευρωπαϊκών χωρών.

Η διατήρηση σύγχρονων, αποτελεσματικών και κοινωνικά προσανατολισμένων δημοσίων επιχειρήσεων φαίνεται να αποτελεί σήμερα ακόμα μεγαλύτερη αναγκαιότητα, απέναντι στις γιγαντιαίες και πολυσύνθετες προκλήσεις που συνιστούν η ανάδυση ενός νέου ενεργειακού κύκλου, η εντεινόμενη ξηρασία/λειψυδρία, η οικονομία της γνώσης και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Η επιτακτική ανάγκη για την λήψη δημοσίων πρωτοβουλιών στον ενεργειακό τομέα, όπως είχε παρατηρηθεί σε προγενέστερες περιόδους κρίσεων, εκδηλώνεται, ωστόσο σε μια περίοδο όπου οι ίδιες οι μεταρρυθμιστικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών (ιδιωτικοποιήσεις, πλήρης απελευθέρωση ενεργειακών αγορών) συρρικνώνουν τη δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης των κυβερνήσεων στο ενεργειακό γίνεσθαι: οι δημόσιες ενεργειακές επιχειρήσεις υφίστανται σημαντικές πιέσεις, είτε μέσω της σταδιακής ιδιωτικοποίησής και εταιρικοποίησής τους, είτε μέσω του ασφυκτικού ελέγχου που τους ασκείται από τις αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές, είτε ακόμα, μέσω της επικράτησης στην αγορά εμπορικών και χρηματιστικών κριτηρίων που εμποδίζουν την υλοποίηση αναπτυξιακών και κοινωνικών πολιτικών. Συμπερασματικά, οι πολιτικές αυτές φαίνεται να έρχονται σε πλήρη χρονική αντιστοιχία με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά του νέου ενεργειακού κύκλου.

Απέναντι στις παραπάνω εξελίξεις, η διαμόρφωση ενός *σύγχρονου δημοσίου μάνατζμεντ*, που να ισορροπεί μεταξύ οικονομικών, αναπτυξιακών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προτεραιοτήτων αποτελεί καίρια εκσυγχρονιστική ανάγκη.

Στην λογική αυτή, το «άνοιγμα» των δημοσίων επιχειρήσεων στην κοινωνία, χάρη στην ανάπτυξη διευρυμένων συμμετοχικών διαδικασιών με άξονα το μέλλον των δημοσίων επιχειρήσεων, συνιστά μια ελπιδοφόρα προοπτική,

τόσο για την δημοκρατική διατύπωση των κρίσιμων επιλογών που οι σύγχρονες κοινωνίες καλούνται να υλοποιήσουν αναφορικά με τους όρους διαχείρισης δημόσιων αγαθών όπως η ενέργεια και το νερό, όσο και για την υπέρβαση των φαινομένων εσωστρέφειας και αναποτελεσματικότητας που καταγράφηκαν, με μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση στην ιστορία του θεσμού, στα διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι γνώσεις και εμπειρίες τόσο των εργαζομένων στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας όσο και των πολιτών, δύνανται, από την πλευρά τους, να συνεισφέρουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις συγκεκριμένες διεργασίες.

Εν κατακλείδι, η ενασχόληση του συνδικαλιστικού κινήματος με τους οργανισμούς και τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας παρουσιάζει αυξημένη σημασία για δύο κυρίως λόγους:

- Πρώτον, για την διαφύλαξη των συνθηκών και όρων εργασίας στους οργανισμούς αυτούς -που αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για το σύνολο της οικονομίας- απέναντι στην προσπάθεια απορρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και την επιβολή επισφαλών όρων απασχόλησης σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα του εργατικού δυναμικού.
- Δεύτερον, επειδή οι υπηρεσίες που παρέχουν αυτοί οι οργανισμοί καλύπτουν βασικές ανάγκες των εργαζόμενων και των πολιτών, γεγονός που επιβάλλει την διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα τους, με απώτερο στόχο την διατήρηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Κύπρου και των άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.